

وزارت کشور

استاداری زنجان

معاونت برنامه ریزی

برنامه راهبردی توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان

مبثنی بر جلسات اتاق فکر فرهنگ عمومی استان

دفتر برنامه ریزی و بودجه

زمستان ۱۳۹۳

پیشگفتار

یکی از انواع شیوه‌های برنامه‌ریزی با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی یا استراتژیک» شناخته شده است که عبارت است از تعیین اهداف بلند مدت و حیاتی و طریقه نیل به آن، با توجه به عوامل محیطی و با در نظر گرفتن آینده.

در برنامه‌ریزی راهبردی، هدف، تعریف و تدوین استراتژیهاست؛ از آنجایی که استراتژی می‌تواند نیازمند زمانی کوتاه یا بلند برای اجرا باشد؛ لذا برنامه‌ریزی استراتژیک می‌تواند برنامه‌ریزی بلندمدت یا کوتاهمدت باشد. برنامه‌ریزی راهبردی با آنچه که در روش‌های معمول برنامه‌ریزی متداول است، متفاوت می‌باشد؛ در این حالت قالب کلی برنامه عبارت است از: چشم انداز، راهبردها، برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌ها.

برنامه راهبردی توسعه استان زنجان در سال ۱۳۸۹، برای اولین بار، جهت تدوین برنامه پنجم توسعه استان در دستور کار شورای برنامه ریزی و توسعه استان قرار گرفت؛ براساس فرآیند طراحی شده علاوه بر هدف تدوین سند برنامه، هدف توانمند سازی عوامل اجرایی در سطح دستگاههای اجرایی و معاونت برنامه‌ریزی نیز مد نظر قرار گرفت و نتایج حاصله در دو سطح کلان استان و بخشهای توسعه تنظیم گردید.

در سال ۱۳۹۲، همزمان با پایش و ارزیابی اهداف اسناد فوق، با شکل گیری اتاق‌های فکر به ریاست استاندار محترم، به منظور دستیابی به اقدامات اولویت دار توسعه در بخش‌های کلیدی استان (شامل صنعت و معدن- آب و کشاورزی - مسکن و عمران شهری و فرهنگ عمومی)، محیط‌های درونی و بیرونی، موضوعات استراتژیک و راهبردهای بخشهای کلیدی توسعه مورد بحث، بررسی و بازنگری قرار گرفت و برنامه‌های توسعه مبتنی بر راهبرد ها استخراج گردید. این برنامه به منزله تغییر رویکردها در این بخش برای سال‌های باقیمانده برنامه پنجم و نیز برای سال‌های برنامه ششم توسعه، مبنای عملی خواهد بود.

تشکیل اتاق فکر به عنوان ایجاد محیط مناسب، حرکتی جهت پیوند حوزه نظری و کاربردی در بخش‌های دولتی و غیر دولتی استان می‌باشد.

گزارش پیش‌رو تحت عنوان «سند برنامه راهبردی توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان» نتایج جلسه‌های اتاق فکر بخش فرهنگ عمومی می‌باشد که بدین وسیله از تلاش کلیه عزیزان عضو اتاق فکر در بخش فوق صمیمانه قدردانی می‌نماید.

در نهایت از همکاران دفتر برنامه‌ریزی و بودجه معاونت برنامه ریزی، بخاطر همت و مساعی مضاعف در برگزاری جلسات و جمع‌بندی و تدوین گزارش حاضر، سپاسگزاری می‌گردد.

رحیم عصفوری

معاون برنامه‌ریزی و اشتغال

ساتھ اتاق فکر فرہنگ عمومی:

استاد اور رئیس اتاق: مهندس جمشید انصاری

معاون برنامه ریزی و دبیر: دکتر رحیم عصفوری

دستگاه مسئول / مدیر دستگاه: فرہنگ و ارشاد اسلامی / ناصر مقدم

اعضاء اتاق:

ناصر مقدم - محسن افشارچی - رحمت الہ بیکدلی - توکل غنی لو - داوود بیات - اما معلی داوخواہ - مسیح الہ سلطانی - یحیی رحمتی -

مرتضیٰ تجیدی - حمید رضا شہبازی - رسول بیات - فاطمہ کرباسی - آذر آوازہ - مہر خ بلوری

دبیر خانہ و نمایندگان دفتر برنامه ریزی و بودجہ: حمید نباتیان - سجاد محمدی - ناصر مقدم

برنامه راهبردی توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان

۱- مقدمه

فرهنگ بنیان جامعه را پی‌ریزی می‌کند، دوام و بقای هر جامعه ای مبتنی بر اصول فرهنگ است که هویت جامعه و افراد آن را می‌سازد؛ بنابراین مهم‌ترین رکن هویت بخش در هر جامعه، پیشینه و غنای فرهنگی آن است. با توجه به این امر و تاکید بر این نکته که کشور ایران دارای یکی از کهن‌ترین و اصیل‌ترین فرهنگ‌های جهان است، سیاست‌گذاران و مسئولان کشور را بر آن می‌دارد که جایگاه ویژه‌ای برای فرهنگ در تدوین و تعیین اهداف و سیاست‌های کلان و بلند مدت کشور قائل باشند. این رویکرد تا جایی پیش رفته که روح حاکم بر چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران نیز مبتنی بر فرهنگ و مؤلفه‌های هویت بخش آن است.

افق چشم انداز ۲۰ ساله، ویژگی‌های زیر را برای جامعه ایرانی برشمرده است:

توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، تاکید بر مردم سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی.

مطالعه وضعیت فرهنگ عمومی استان و نقش آن در تحقق برنامه‌های توسعه، امری لازم و ضروری است که باید همواره با اهداف خاصی صورت پذیرد؛ از جمله می‌توان به شناخت وضعیت فرهنگی استان، بررسی توانمندی‌های بالقوه و بالفعل استان، نزدیک نمودن فرهنگ و سنن در جهت کاهش تضادها و ایجاد ارتباط و اتحاد بین آنها و سوق دادن فرهنگ عمومی به سمت ارزش‌های اسلامی و ملی اشاره نمود. استان زنجان را می‌توان یکی از کانون‌های تلاقی فرهنگ‌ها و زبان‌ها دانست و شاید بتوان موقعیت جغرافیایی آن را در این زمینه منحصر به فرد تلقی نمود. فرهنگ آذربایجان و زبان آذری، فرهنگ مردم استان گیلان و زبان گیلکی، استان کردستان با زبان کردی و همچنین نزدیکی با مرکزیت سیاسی کشور (پایتخت) به نحوی این استان را چهارراه فرهنگ‌ها، زبان‌ها و قومیت‌های متفاوت نموده است.

متخصصان علوم انسانی اتفاق نظر دارند لایه زیرین فرهنگ است که باعث ایجاد فضایل اخلاقی و احساسات ملی در افراد می‌گردد؛ لذا سیاست گذاری و برنامه‌ریزی و طراحی اقدامات و فعالیت‌ها در حوزه مدیریت فرهنگی، می‌باید همواره بعد زیرین فرهنگ را مورد توجه قرار دهد؛ زیرا هرگونه برنامه‌ریزی در این حوزه بدون توجه به بعد معنوی فرهنگ اثر بخش نخواهد بود. از سوی دیگر اثرات ابعاد معنوی فرهنگ از طریق محصولات، آثار، فعالیت‌ها و مصرف فرهنگی، در قالب سطح مشهود آن می‌تواند مورد ارزیابی قرار

گیرد. بنابراین برای بهبود آثار سیاست‌ها و اقدامات فرهنگی توجه متعادل به هر دو بعد معنوی و ملموس فرهنگ الزامی است. علاوه بر این، هرگونه برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ باید به کمال رساندن استعدادها و شایستگی‌های انسان را در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی مورد توجه قرار دهد. از این حیث نیز می‌باید میان برنامه‌ریزی فرهنگی و برنامه‌ریزی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ارتباطی زنده و پویا طراحی شود تا از مجرای آن امکان استفاده از ظرفیت‌های متقابل در راستای توسعه همه جانبه جامعه و کشور فراهم شود. این امر نشان می‌دهد که اولاً برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ، گستره بیشتری را در مقایسه با دیگر حوزه‌ها در بر می‌گیرد. ثانیاً برای برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ، باید دیدگاه‌ها و نگرش کلان و فرابخشی را همواره مدنظر قرار داد. ثالثاً در طراحی برنامه‌ها و اقدامات مرتبط با سطح مشهود فرهنگ، همواره باید این تعاملات در نظر گرفته شود.

در قالب حاصل کار اتاق فکر توسعه فرهنگ عمومی استان زنجان، با توجه به موارد فوق و استفاده از مدل برنامه ریزی استراتژیک، چشم‌انداز توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان به همراه تجزیه و تحلیل عوامل محیطی اثرگذار، شناسایی و استخراج موضوعات استراتژیک اثرگذار بر توسعه بخش، تدوین راهبردهای توسعه بخشی به تفکیک هریک از موضوعات استراتژیک و برنامه‌های توسعه‌ای به ازای هر یک از راهبردها آورده شده است.

مفاهیم مندرج در این برنامه از جمله چشم انداز، در راستای چشم انداز بخش فرهنگ عمومی کشور تدوین و ارائه شده است و دوره برنامه برای باقیمانده سالهای برنامه پنجم و سالهای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور میباشد.

۲- چشم‌انداز توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان در انتهای برنامه ششم توسعه

در راستای تحقق چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، استان زنجان در انتهای برنامه ششم توسعه به استانی توسعه یافته و پیشرو در رفتارها و تعاملات فرهنگی تبدیل خواهد شد. به نحوی که با اتکا به ارزش های اصیل اسلامی، آراستگی به فضایل اخلاقی، روحیه کار جمعی، وجدان کاری، انضباط اجتماعی و همراهی عمومی در پیشبرد برنامه های توسعه و ترجیح منافع عمومی و پایدار به منافع فردی، ویژگی های بارز آن خواهد بود.

۳- تجزیه و تحلیل عوامل محیطی اثرگذار بر توسعه بخش فرهنگ عمومی استان

در این قسمت مهمترین عوامل استراتژیک محیط بیرونی و درونی بخش فرهنگ عمومی استان زنجان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در تجزیه و تحلیل محیط بیرونی، مهمترین فرصت‌ها و تهدیدهای محیط کلان و اختصاصی بخش شناسایی شده است و تلاش بر این بوده است تا محیط مبتنی بر شرایط موجود تدوین گردد.

جدول ۳-۱ تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک محیط بیرونی بخش فرهنگ عمومی
استان زنجان - سال ۱۳۹۲

عوامل محیط بیرونی	
فرصت‌ها	دینی بودن جامعه و تاثیر گذاری مثبت دین در فرهنگ عمومی و گرایش غالب مردم به باورهای دینی.
	ارادت و علاقه به اهل بیت و وفاداری به حاکمیت و نظام اسلامی .
	وجود گروه های مرجع تاثیر گذار بر فرهنگ عمومی جامعه (روحانیت ، جامعه فرهنگیان ، مفاخر علمی، مسئولین ، هنر مندان و ...) .
	وجود زیرساخت های رسانه ای و تأثیر آن در تعیین رویکرد و الگو سازی .
	همگونی فرهنگی ، مذهبی و قومی در استان .
	وجود زیرساخت های توسعه تکنولوژی و فنآوری اطلاعات .
	مناسب بودن شاخص های امنیت اجتماعی (در مقایسه با متوسط کشوری) .
	توسعه کمی آموزش عالی و وجود جمعیت جوان تحصیل کرده در استان .
	موقعیت استان به لحاظ اقلیمی و جغرافیایی .
	کاهش سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی .
تهدیدها	وجود روحیه دستیابی به سود بالا با تلاش کمتر .
	ضعف در مشارکت اجتماعی مردم و ترجیح منافع فردی به منافع عمومی .
	دوگانگی در رفتارهای فردی و اجتماعی .
	محافظه کاری و فقدان صراحت در رفتارهای اجتماعی .
	تأثیر ناپیوستگی مدنیت و مهاجرت بر رفتارهای غالب فرهنگی .
	توزیع نا عادلانه زیرساخت ها و امکانات (فرهنگی ، زیربنایی ، بهداشتی ، آموزشی و ...) .
	تنزل جایگاه اجتماعی برخی الگوهای رفتاری جامعه .
	قشری گری و تحجر دینی در بخش هایی از جامعه .
	توجه صرف اقتصادی به توسعه و عدم توجه به وجوه فرهنگی آن .
	نهادینه نشدن جایگاه نخبگان در ساختار تصمیم گیری استان

جدول ۳-۲ تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک محیط درونی بخش فرهنگ عمومی
استان زنجان - سال ۱۳۹۲

عوامل محیط درونی	
فرهنگ	روحیه بالای شهادت طلبی مردم .
	وجود استعداد های فرهنگی در جامعه .
	وجود مراکز ، نهادها و گروه هایی که قابلیت بسیج مردم در موقعیت های خاص را دارند (گرایش به فعالیت های عمومی متشکل) .
	وجود همبستگی اجتماعی .
	تکثر فرهنگی بویژه دو زبانه بودن .
	بالا بودن سرانه مطالعه در استان و سطح مناسب دانایی و آگاهی مردم .
	بالا بودن نشاط اجتماعی در استان و روحیه نیکوکاری ، نوع دوستی و گرایش به خیر .
فرهنگ	تعدد و نا هماهنگی متولیان امور فرهنگی .
	بی تفاوتی و پایین بودن مسئولیت پذیری .
	عیب جویی و برجسته کردن و بزرگمایی ضعف ها و کاستی ها .
	عدم برنامه ریزی جامع در حوزه فرهنگ .
	کم توجهی و بهره نگرستن از سرمایه های انسانی استان .
	تاثیر پذیری از وجوه منفی فرهنگ های دیگر (گرایش به فرهنگ های غیر خودی) .
	فقدان حمایت موثر از فعالیت ها و دستاوردهای فرهنگی .
	کم توجهی به مفاخر و الگوهای رفتاری درست و آداب و سنن و ارزش های بومی .
	کم توجهی به ذائقه های فرهنگی و هنری مردم به ویژه نسل جوان .
	کم توجهی به ادبیات و زبان محلی .

۴- موضوعات استراتژیک اثرگذار بر توسعه بخش فرهنگ عمومی استان زنجان

موضوعات استراتژیک ، عوامل راهنمای تدوین راهبردهای توسعه می‌باشند؛ بدین نحو که با شناسایی مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه بخشی، توجهات و اقدامات معطوف به راهکارهایی می‌گردند که به اجرا گذاردن آنها ، بخش را قادر خواهد ساخت با حداکثر کارایی و اثر بخشی مسیر توسعه را طی نماید. در این رابطه ، فرهنگ عمومی استان تنها موضوع استراتژیک قابل بحث و بررسی بوده و موضوعات دیگر در چارچوب وجوه اختصاصی فرهنگ در حوزه های دیگر مورد بحث قرار خواهند گرفت .

جدول ۴ – تبیین موضوع استراتژیک بخش فرهنگ عمومی استان زنجان

ردیف	موضوع استراتژیک	شرح موضوع	پیش بینی روند آینده در صورت نپرداختن به آن
۱	فرهنگ عمومی استان	توسعه فرهنگی یعنی ارتقا و اعتلای زندگی فرهنگی در جامعه با هدف دستیابی به ارزش‌های متعالی فرهنگی. در این رویکرد، توسعه انسانی، داشتن انسان‌های پویا، سرزنده ، آگاه ، درست کردار، آراسته به فضایل اخلاقی، دارای روحیه مشارکت جمعی ، ترجیح منافع عمومی و پایدار به منافع آنی و فردی ، وجدان کاری ، انضباط اجتماعی و همراهی عمومی در پیشبرد برنامه های توسعه جزء اهداف اصلی و کلی برنامه می باشد تا توسعه به معنای واقعی هم در بعد مادی (رشد) و هم در بعد فرهنگی آن بصورت متعادل و متوازن صورت پذیرد .	در صورت بی توجهی به این موضوع ، فرآیند توسعه واقعی بصورت متوازن و طبیعی اتفاق نخواهد افتاد. ممکن است رشد مادی و اقتصادی حاصل شود ولی بر اثر عوامل و رفتارهای فرهنگی که متقارن با آن متحول نشده حاصل رشد منجر به دغدغه های محیطی و انسانی به شرح ذیل می شود: • کاهش سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی • تقویت روحیه سود جویی • ضعف در مشارکت اجتماعی • دوگانگی رفتارهای فردی و اجتماعی • توزیع ناعادلانه ثروت ملی • گسستگی بین نسلی • بروز آسیب های اجتماعی • بی بهره ماندن از دستاوردهای مثبت جهانی • مغفول ماندن حقوق و فرهنگ شهروندی • از بین رفتن نشاط اجتماعی • بی توجهی به سرمایه های انسانی و علمی • گسترش و رواج هرج و مرج به جای گفتمان • رشد خرافات و انحرافات فرهنگی و دینی • تضعیف انگیزه و وجدان کاری و نظم اجتماعی

۵- راهبردهای توسعه فرهنگ عمومی استان زنجان

در این قسمت راهبردهای مورد نظر برای توسعه بخش فرهنگ متناظر با موضوع استراتژیک آورده شده است. به هر راهبرد یک کد شناسایی چهار رقمی اختصاص داده شده که دو رقم اول آن بیانگر کد بخش و دو رقم بعدی بیانگر شماره راهبرد می باشد.

جدول ۵ - راهبردهای توسعه بخش فرهنگ عمومی استان بر اساس موضوعات استراتژیک

راهبردها	کد	موضوع استراتژیک	ردیف
ترویج و تقویت جنبه های مثبت فرهنگ اسلامی- ایرانی	۲۲۰۱	فرهنگ عمومی استان	۱
اصلاح و بهبود رفتارها و هنجارهای اجتماعی	۲۲۰۲		
اصلاح سبک زندگی	۲۲۰۳		
تقویت جنبه های مثبت فرهنگ بومی	۲۲۰۴		
تقویت رویکردهای علمی و فرهنگی جامعه	۲۲۰۵		
تقویت گردش آزاد اطلاعات در جامعه	۲۲۰۶		

۶- برنامه‌های توسعه بخش فرهنگ عمومی به تفکیک راهبردها

در این قسمت برای عملیاتی نمودن راهبردهای تدوین شده، برنامه‌هایی طراحی شده‌اند.

جدول ۶- برنامه‌های توسعه بخش فرهنگ عمومی به تفکیک راهبرد

شرح	راهبرد و برنامه
راهبرد	ترویج و تقویت جنبه‌های مثبت فرهنگ اسلامی - ایرانی
برنامه	نشر و تقویت عقلانیت، فضائل انسانی، و اخلاق مداری دینی
برنامه	ترویج فرهنگ عفاف و حجاب
برنامه	حمایت از فعالیت‌ها و برنامه‌های دینی اصیل و خرافه زدایی از مراسم نادرست آیینی
راهبرد	اصلاح و بهبود رفتارها و هنجارهای اجتماعی
برنامه	حمایت موثر از تولید، عرضه و مصرف محصولات فرهنگی
برنامه	تقویت ارتباط و پیوند بین نسلی
برنامه	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی
برنامه	تقویت سرمایه اجتماعی
برنامه	تقویت بنیان خانواده
برنامه	بهره‌گیری از دستاوردهای مثبت جهانی در تلفیق هوشمندانه سنت و مدرنیته
برنامه	توسعه آموزش و ترویج فرهنگ اسلامی در مدارس
راهبرد	اصلاح سبک زندگی
برنامه	تقویت فرهنگ کار جمعی
برنامه	ترویج و تقویت حقوق و فرهنگ شهروندی
برنامه	تقویت امید و نشاط اجتماعی
راهبرد	تقویت جنبه‌های مثبت فرهنگ بومی
برنامه	توجه به هنر بومی، ادبیات و زبان ترکی آذری
برنامه	ترویج آداب و ارزش‌های بومی
برنامه	ترویج سنت‌های مثبت (پوشش، بازی‌ها و صنایع بومی و سنتی)
راهبرد	تقویت رویکردهای علمی و فرهنگی جامعه
برنامه	حمایت و تکریم نخبگان و فرهیختگان
برنامه	ساماندهی امور فرهنگی و ایجاد هماهنگی بین متولیان بخش فرهنگی
برنامه	توسعه و ارتقاء بهره‌وری امکانات و فضاهای علمی و فرهنگی
برنامه	توجه به سرمایه انسانی و ارتقاء سرمایه علمی
برنامه	تقویت و توسعه پژوهش‌های فرهنگی
راهبرد	تقویت گردش آزاد اطلاعات در جامعه
برنامه	تقویت رسانه‌ها، نشریات و مطبوعات